

T"ב

ראובן הוא סוחר במחצלות "קיינעס" לסוכה, והפליג בספינה מאיטליה לכיוון ארץ ישראל, כדי למכור את מחצלותיו לפני סוכות. אלא שהספינה נתקעה בדרך, וחג הסוכות עבר עליו באוניה. כמוכן שהוא בנה סוכה ושם עליה את מחצלותיו. אלא שביום השלישי של חג הסוכות – היתה רוח חזקה, שהעיפה את המחצלות על שמעון, שהיה על הסיפון, והזיקתו. האם הסוכה כשירה, והאם על ראובן לשלם את נזקו של שמעון?

- ב. הנושאי הכלולים בשיעור.....
- ב. כשרות הסוכה בספינה.....
- ג. סוכה בים וסוכה ביבשה.....
- ה. פסול למפרע או מכאן ולהבא.....
- ו. דין נזיקין בסוכה שנפלה.....
- ז. השוואה בין דיני סוכה לדיני נזיקין.....
- ח. האם ניתן ללמוד מנו חנוכה לסוכה.....
- ט. חת"ס: לפטור כאשר יש הכרח.....
- יא. רשב"א: כאשר פירסומא ניסא – חייב.....
- יב. חסדי דוד: אפשרות לשמור בזמן קצר.....
- יג. לפטור מנזק כאשר השני יכול להיזהר.....
- יד. סיכום ומסקנות.....

הערה: הדברים נכתבו לצורך לימוד, ובשום אופן לא להלכה

ד פ י - ע י ו ן

ב

הנושאי הכלולים בשיעור

בשיעור זה יש שילוב של דינים בענייני סוכה, השייכים לחלק אורח חיים של שולחן ערוך, עם דינים בענייני נזיקין, השייכים לחלק חושן משפט של שולחן ערוך.

עיקר החידוש בשיעור זה הוא **השוואה** בין שתי המערכות (הסוכה והנזיקין), הן בנקודות השוות בין שתיהן, והן בנקודות הניגודיות.

נושא נוסף השייך לשיעור זה הוא "רשות מצווה", שהוא סוג של פטור שנתנו חכמים למי שמקיים את ציווי התורה, וכתוצאה מקיום ציווי זה נגרמו נזקים.

במסגרת נושא זה – תיערך השוואה בין פטור בנזיקין שניתן לדיני הדלקת נר חנוכה (שפטור מנזיקין לפחות ע"י צד אחד במחלוקת תנאים) ובין המקרה של בניית סוכה שבענייננו, ונחפש להשוות ולחלק בין כמה סיבות לחייב או לפטור בסוגיה זו, ולהשוותן לענייננו.

כשרות הסוכה בספינה

המשנה במסכת סוכה (דף כב:) לומדת שהעושה סוכתו בראש הספינה – **כשירה** (וברש"י: שהוא מקום גבוה של ספינה, והים גבוה מאד, ואין הרים מקיפים והרוח שולטת שם ועוקרתה, כשירה, שדירת ארעי מספיקה להכשירה).

והגמרא (בדף כ"ג.) מבררת את מקור דין זה, ומביאה ברייתא: העושה סוכתו בראש הספינה – רבן גמליאל **פוסל** ורבי עקיבא **מכשיר** (א"כ דעת המשנה היא כדעתו של רבי עקיבא).

ובהמשך הגמרא: מעשה ברבן גמליאל ורבי עקיבא שהיו באים בספינה. עמד רבי עקיבא ועשה סוכה בראש הספינה. למחר נשבה רוח ועקרה את הסוכה. אמר לו רבן גמליאל: עקיבא – היכן סוכתך.

ואביי מחלק את הסוגיה לפרטים הבאים (וכפי שדרך הגמרא להראות במקרים רבים את "גבולות הגיזרה" של הסוגיה):

ד פ י - ע י ו ן

- **צד הכשרות** – פשוט שאין מחלוקת במקום שהסוכה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דים, ובוודאי לפי כולם סוכה זו כשירה.
- **צד הפסול** – פשוט שאין כלל מחלוקת במקום שהסוכה אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, ובוודאי לפי כולם סוכה זו פסולה.
- **המחלוקת היא במקום שהסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה**, אבל אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, ובמקרה זה רבן גמליאל סבר שאין זו סוכה, כיוון ש"סוכה דירת קבע בעינן", וכיוון שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים – פסולה. ואילו רבי עקיבא סבר ש"סוכה דירת עראי בעינן", וכיוון שהסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה – הרי היא כשירה.

וכן נפסק להלכה (בשולחן ערוך אורח חיים סימן תרכ"ח-ב): העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה, אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה – פסולה, אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, אפילו אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים – כשירה.

נקודת החידוש בסוגיה זו, היא הכשרת הסוכה הגם שאינה עמידה במקומה הנוכחי (למשל בים), כאשר המציאות היא של סכך שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה שבים, אבל יכול לעמוד ברוח מצויה שביבשה, ודינו של רבי עקיבא שבמציאות זו הסוכה היא כשירה (וכפי שבאר המאירי בשם הרמב"ם, לבאר שבראש הספינה הסוכה כשירה בתנאי שתהיה אז הסוכה חזקה כל כך שלא יהפכנה הרוח המצויה תמיד ביבשה מבלי הכרח).

וא"כ בענייננו – לגבי השאלה הראשונה שנשאלה בתחילת השיעור (האם הסוכה כשירה) – מוכח מהסוגיה ומההלכה שיש לבדוק את חוזק הסוכה ועמידותה ביבשה ולפי נתון זה יהיה גם הכשר הסוכה, ובמקרה הפרטי שלנו – הסוכה היתה כשירה.

סוכה בים וסוכה ביבשה

ולפני כמה שנים עלתה בציבור הבעיה הבאה:

ד פ י - ע י ו ן

T

כשהקימו את העיר ביתר, והיא שוכנת בהרים, והרוח המצויה שם היא חזקה מאד, יחסית לערי המרכז, עלתה השאלה אם יש לבנות סוכות העומדות ברוח מצויה חזקה ברמה של העיר ביתר, או שמספיק לבנותן עמידות ברמה של ערי המרכז.

ונאמרו שם הנקודות הבאות (השייכות לענייננו):

- **לכאורה** – עפ"י הגמרא דלעיל, לעניין הגדרת רוח מצויה – **אין צורך לדון כל מקום לעצמו**, שכן יש חילוק בין רוח מצויה דיבשה ובין רוח מצויה דים.
- וא"כ היה נראה שהוא הדין בעניין העיר ביתר, **שמספיקה בניית סוכות ברמה של ערי המרכז**, ואין צורך לחזק יותר מזה.
- **אלא** שיש כמה אחרונים (יעוין בספר **ארחות שבת** חלק ג-כ"ח הערה כ"ו שהביא דעות אלו וגם חלק מהדעות ההפוכות) שרצו לחלק, ולומר שלמרות ששמע בגמרא שמספיק לבנות בספינה סוכה העמידה ברוח מצויה דיבשה – מכל מקום שמא אין זה אלא רק כאשר מדובר בסוכה **על הים**, שכן **הים אינו מקום יישוב**. אבל כאשר דנים על מקום מיושב **ביבשה** – נראה שדנים **כל מקום לפי מה שהוא** (וכן רצו לחלק ביבשה בין עמק לעומת הר או בין סוכה שבראש הגג לעומת סוכה שבקרקע, וכן באותו בניין חילוק קומות נמוכות מול קומות גבוהות, או בין החורף לעומת הקיץ וכיוצ"ב).
- **והיו שענו** בכמה אופנים: **א.** אין לנו **כוח לחדש** חילוקים בסברה, ולאחר שההלכה מלמדת שרוח מצויה דיבשה מספיקה גם בים – הגם שבים הרוח חזקה הרבה יותר מאשר זו שביבשה – אין לנו יכולת להתעלם מלימוד זה על כל משמעויותיו. **ב.** ואפילו אם כן – **אין כל כך סברה** לחלק שדווקא ים מקבל רוח מצויה מסוג אחר, אבל שני מקומות ביבשה אינם מקבלים רוח מצויה זה של זה. **ג.** ובפרט שיש היגיון גם **בסברה ההפוכה**, שכל מה שנדרש הוא **מקום ששם בית עליו** – א"כ כיוון שברוב המקומות יש שם בית על סוכה מסוג זה – א"כ הוא הדין בסוכה העומדת על ראש ההר – יש שם בית עליה, ויכולה להיקרא דירת עראי וכשירה לסוכה.
- **ויש מחלוקת דומה**, לגבי **מחיצות שצריכות לעמוד ברוח מצויה**, שהגמרא (במסכת סוכה דף כ"ד:) לומדת שמחיצה שאינה עומדת ברוח

ד פ י - ע י ו ן

מצויה אינה מחיצה, וברש"י פירש שהרוח מוליכה ומביאה את המחיצה, ולהלכה מובא בשולחן ערוך (סימן שס"ב-א ובמשנה ברורה סימן שס"ב"ז) שכדי להכשיר מחיצה מענפים היורדים מהעץ צריך למלא את האוויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור את הענפים שלא תנידם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה.

ונשאלה שאלה לגבי מחיצה העומדת בביתו (או סמוך לכותל) באופן שנמנע מהרוח לבוא, ולכאורה משמע מההלכה דלעיל שכל מחיצה שנדה ברוח – הרי היא פסולה אף בשעה שאין הרוח מנשבת, שכן צריך שהמחיצה תהיה עמידה ברוח מצויה מצד עצמה, וכן כתב המשנה ברורה (סימן שס"ב בביאור ההלכה ד"ה שאינה). וכן משמע בפוסקים (ויעוין במגן אברהם סימן שס"ג ד-שכתב לגבי לחי המשמש כמחיצה אף באופן שאין הרוח מפילה אותו ארצה, אלא רק מנידה אותו – ג"כ פסול, ודעת הפרי מגדים (שם) שהפסול הוא דווקא בשעה שהרוח מנשבת). והחזון איש (שבת סימן נ"ב-יד ד"ה והנה, וכן כתב בסימן ע"ז-ו) נטה להקל בדופן כזאת.

ונראה שגם הם לא נחלקו אלא מחמת שהמחיצה אינה יכולה מעצמה לעמוד ברוח מצויה – דווקא באופן כזה יש לדון אם יש שם מחיצה על דופן זו. אולם במקום שהדופן מצד עצמה יכולה לעמוד ברוח מצויה, ורק מחמת שעומדת בראש הגג יש רוח חזקה יותר המנידה אותה – באופן זה לפי כולם הדופן כשירה.

ובמקרה שבענייננו (להכשיר סוכה בים) – אין צורך להיכנס להכרעה במחלוקת דלעיל (ברוח מצויה דקרקע לעומת רוח מצויה דהר) באופן שהדופן עמידה ביבשה ואינה עמידה בים – הדין הוא פשוט שהסוכה כשירה.

פסול למפרע או מכאן ולהבא

יש להדגיש שכל הנדון שבענייננו לגבי הקביעה "סוכה כשירה" או "סוכה פסולה" אינו לגבי הכשרת הסוכה לאחר שנפלה, שכן בוודאי שעכשיו אין סוכה לפנינו.

אלא הנדון הוא למפרע, לגבי כשרות הסוכה עד שהסכך התעופף (דהיינו: מהימים הראשונים של סוכות עד לרגע שהסכך נפל ממקומו על גבי הסוכה), וההלכה במילים

ד פ י - ע י ו ן

1

"הסוכה כשירה" מכשירה את המבנה **שהיה עד היום**, שאפשר להתייחס אליו כסוכה ולא כמבנה שאינו ראוי להיקרא סוכה, וכאשר אומרים ש"הסוכה פסולה" – הכוונה לפסול כל המבנה, אפילו מהרגע הראשון, ואפילו שבימים הראשונים נראה שהכל כשורה, וישבו תחת המבנה כרגיל וכיוצא"ב.

[זה המקום להעיר לגבי "סוכה שאינה ראויה לשבעה", שבימים הראשונים של חג הסוכות נראה שהכל תקין, ויושבים תחת הסוכה, אוכלים וישנים כרגיל, ולאחר כמה ימים מגיעות רוחות מצויות, ומערערות את הסוכה, ומתברר למפרע שמעולם לא קיימו מצוות ישיבת סוכה במבנה זה. על כן ראוי לחכם שעניו בראשו לדאוג מראש להכשרת סוכתו, שלא יצטער על לשעבר...].

ולכן בענייננו – הן לפי הגמרא (בדעת רבי עקיבא) והן לפי ההלכה (כדלעיל) – פשוט שאם ישב כמה ימים בסוכה לפי שהיא עפה ברוח מצויה של ים – הסוכה כשירה, כלומר **עד היום הוא יצא ידי סוכה זו**, וברכתו לא היתה לבטלה, ואין אומרים שהתגלה למפרע שסוכה זו היתה בלתי ראויה, שכן **עד שלא נפלה** – היא נחשבת כסוכה תקינה וראויה.

דין נזיקין בסוכה שנפלה

ונעבור לדיני נזיקין:

הגמרא (במסכת בבא קמא דף ג.) עוסקת בתולדותיו של אב נזיקין "אש", ודנה באבנו, **סכיננו ומשאו שנפלו מראש גגו והזיקו** – חייב, ובתנאי שנפלו ברוח מצויה (כמובא בגמרא בבא קמא דף כ"ט. לחלק בין רוח מצויה ובין רוח שאינה מצויה).

והמתבונן בסוגיה זו יבחין שלכאורה אין נראה חילוק בין סוגי רוח מצויה, דהיינו: אם היתה רוח מצויה מקומית – אין שום מקום לפטור בגלל שרוח מקומית זו נחשבת חזקה יחסית לרוח מקומית במקום אחר. כאן – בענייני נזיקין – נראה שהכל תלוי באחריות המקומית שיש למזיק, כל נזק לפי מקומו (ולא יהיה חילוק בין נזק בבקעה לעומת נזק בהר, או נזק בחורף לעומת נזק בקיץ, או נזק ביבשה לעומת נזק בים – כל מקום לפי הרוח המצויה שלו, זה מה שיקבע).

ד פ י - ע י ו ן

ונתרגם **דברים אלה לענייננו**, ונאמר בפשטות שסוכה בלתי קשורה, שעשאה בראש הספינה ונפלה והזיקה ברוח מצויה שבים – **בעל הסוכה חייב**.

השוואה בין דיני סוכה לדיני נזיקין

והשאלה היא: **מה שורש ההבדל** בין שתי המערכות, מדוע בדיני נזיקין אין **חילוק בין סוגי רוח מצויה** (בין זו הנמצאת ביבשה לזו הנמצאת בים), ואילו בדיני סוכה – **יש חילוק בין סוגי רוח מצויה** (סוכה שעמידה ברוח מצויה דיבשה תהיה כשירה גם במקום רוח מצויה דים).

יש לומר, שהמבחן לכל סוג נושא הוא מבחן אחר:

- **בנזיקין – המבחן הוא שמירה ראויה**, וזה כמובן תלוי ברוח מצויה של המציאות בפועל, במקום זה.
- **אבל בסוכה – צריך שיהיה שם של דירת ארעי**, ולמבחן זה **קבעו חז"ל קריטריונים** של גובה (לא יותר מעשרים אמה ולא פחות מעשרה טפחים), רוחב ושטח (לא פחות משבעה על שבעה טפחים), וגם **קריטריון של חוזק התלוי במיקום** (כגון סוכה שיכולה להיות עמידה בתנאי רוח מצויה, ברמה הרגילה להימצא ביבשה), ולכן כאשר נמצאה סוכה שיש בה את הקריטריונים הללו – **תהיה הסוכה כשירה**. וממילא לא קיימת דרישה לסוכה בעלת "רוח מצויה דים", גם לא כאשר הספינה ממוקמת בים.

יוצא שהנתון "רוח מצויה דים" הוא משמעותי רק בדיני נזיקין ולא בדיני הגדרת כשרות הסוכה.

וביתר ביאור:

הדרישה מכשרות סוכה הוא שתהיה "דירת ארעי", והמתבאר בזה הוא שהצורך שסוכה תעמוד ברוח מצויה **אינו אלא סימן לחוזק הסוכה**, שיהיה שם דירה עליה, ובמסגרת זו **לא המקום קובע אלא טיב המבנה קובע**. והדרישה ההלכתית למבנה מתאים הוא כזה שבמקום רגיל הוא עומד נגד רוח מצויה רגילה (ולכן הוא דירת ארעי).

ד פ י - ע י ו ן

11

ובספר **יד אליהו** (חלק א-כ"ד) כתב שדין מחיצה שצריכה לעמוד ברוח מצויה **אינה מצד הסברה, אלא בכלל הלכה למשה מסיני** (כבגמרא במסכת סוכה דף ה: לגבי שיעורין חציצין ומחיצין שכולם הלכה למשה מסיני), שזה שיעור החוזק של המחיצה, המיועדת להיות ראויה לעמוד ברוח מצויה דיבשה. ואפילו שעושה סוכתו ע"ג ספינה בים, ויש הערכה פשוטה שרוח מצויה דים תעקור סוכה זו – **אפילו הכי יש לה דין מחיצה כשירה, מאחר שעומדת ברוח מצויה דיבשה.**

האם ניתן ללמוד מנר חנוכה לסוכה

עד עכשיו למדנו בפשטות, שהסוכה שנעשתה בראש הספינה והזיקה – חייב בעליה לשלם על נזקה.

וכל זה – בוודאי נכון כאשר דנים מבחינת דיני נזיקין נטו, ללא כל התחשבות בעובדה שזנך זה נעשה מחמת קיום מצוות התורה.

אמנם – נקודה זו עצמה ראויה לבירור: האם יש צד **לפטור את בעל הסוכה** מחמת שסוכה זו היא חפץ של מצווה, ונבנתה למטרת מצווה (ולא להגשמת אישזהו רצון פרטי)?

יש תקדים דומה בגמרא ובפוסקים **לנזקים שנעשים מחמת עיסוק במצוות,** ואולי אפשר ללמוד משם גם לענייננו, כדלקמן.

המשנה (במסכת בבא קמא דף ס"ב:) עוסקת בנזקי אש, וכותבת: **הניח החנווני את נרו מבחוץ – החנווני חייב, רבי יהודה אומר: בנר חנוכה פטור.**

ובגמרא (במסכת בבא קמא דף ל.) מבארים מדוע רבי יהודה פוטר – מפני שהוא **רשות מצווה.** ורש"י (שם ד"ה מפני) הרחיב שהפטור נובע מחמת **שהוא ברשות בי"ד דמצווה,** אבל אילו היה ברשות בי"ד ולא מחמת קיום מצווה – היה חייב.

להלכה נפסק כרבנן, וזה לשון ההלכה (בשולחן ערוך חושן משפט סימן תי"ח-יב עפ"י הרמב"ם בהלכות נזקי ממון יד-ג): **גמל שהוא טעון פשתן, ועבר ברה"ר ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את כל הבירה, בעל הגמל**

ד פ י - ע י ו ן

חייב, מפני שהרבה במשא, בין שעמדה הבהמה בין שלא עמדה. ואם הניח החנוני נרו מבחוץ, הוא חייב לשלם אף דמי הפשתן לבעל הגמל, ואפילו הוא נר חנוכה, שהיה לו לישב ולשמור שלא יזיק.

ובהבנת המחלוקת נראה לומר שבוודאי ביי"ד מתיר להדליק ברשות הרבים, וכל השאלה היא עד כמה לחייב במקרה של נזק, שנגרם מחמת ההיתר הזה.

במילים אחרות: הנדון בסוגיה זו הוא שאמנם נתנו לאדם רשות לסכן בנזק את רשות הרבים, אבל מהי רמת האחריות הממונית שנשארה לו בעקבות היתר זה.

ואפשר לומר שכל צד דימה את ההיתר שיש בנר חנוכה להדליק ברשות הרבים לרמת היתר אחרת המוכרת בדיני נזיקין, כדלקמן:

- **רבי יהודה** למד שמאחר שביי"ד התירו להדליק נר חנוכה ברשות הרבים – א"כ בכלל התקנה היה גם הפטור מלשלם במקרה של נזק. והרי זה דומה לשן ורגל ברשות הרבים, שמאחר שמותר לכל אדם להכניס את בהמותיו לרשות הרבים – גם אם הזיקו את הפירות של האחרים – הרי בעלי הבהמות פטורים מלשלם על נזק זה.
- **רבנן** – החולקים על רבי יהודה – למדו שאמנם ביי"ד התירו את המעשה, אבל לא פטרו מאחריות, ולכן אם הזיק מחמת נר חנוכה זה – חייב בתוצאות הנזק. והרי זה דומה לסוגיית פותקין ביבותיהם בימות הגשמים (במסכת בבא קמא דף וי.), שהתירו חכמים לכל אדם להוציא את האשפה שבביתו לרשות הרבים. והטעם להיתר זה הוא שמאחר שיש ברשות הרבים לכלוך רב בגלל גשמי החורף, אין הבדל גדול אם גם האשפה שלו תצא לרשות הרבים. אמנם נוספה גם הסתייגות להיתר זה, שאם מישהו יזק מחמת הביב שהוצא – מוטל עליו לשלם על הנזק.

ומעתה יש לדון גם במקרה שבענייננו, אם אפשר לדמות דין נזקי סוכה לדין נזקי נר חנוכה, וכמו שבנר חנוכה תלינו את הדין במחלוקת רבנן ורבי יהודה

ד פ י - ע י ו ן

7

אם לפטור את המדליק – כך נאמר גם בענייננו, בדיני נזקי הסוכה (שנחייב את המזיק לפי רבנן ונפטרונו לפי רבי יהודה).

חת"ס: לפטור כאשר יש הכרח

ובשורש המחלוקת בנר חנוכה – כתב הרי"ף (במסכת שבת דף ט: בדפי הרי"ף):
 חנווני שהניח נר חנוכה מבחוץ והזיק בה אחר – **פטור מלשלם מפני שהוא נר של מצווה**, ומה שהניחה מבחוץ – הואיל ומצווה לפרסם את הנס (ובשלטי הגיבורים (שם), הובא גם בש"ך סימן תי"ח-ה) כתב לדחות את דברי הרי"ף, שכן אינם להלכה, שהרי נפסק כרבנן, שהם רבים, מול רבי יהודה שהוא יחיד, ובוודאי נפלה טעות ואין אלו דברי הרי"ף).

אלא שהחת"ס סופר (בחיזושו על מסכת שבת דף כ"א): כתב לקיים את דברי הרי"ף, ומבאר שכל מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא דווקא בחנווני שיכול להדליק בפנים החנות, ויש לו בזה פירסומא ניסא, שכן יש ציבור גדול שנכנסים לחנותו, והסיבה שהחליט להדליק דווקא בפתח רשות הרבים הוא מחמת מצווה מן המובחר.

יוצא שמחלוקת רבי יהודה וחכמים היא דווקא בהדלקת נר חנוכה במקום שהוא מצווה מן המובחר (ובזה פסק הרי"ף כרבי יהודה, שהכריע עפ"י מקורות אחרים שיש חשיבות גדולה לחפצי שמים). ובמקרה שההנחה בפתח רשות הרבים היא מעיקר המציאות (ולא רק מן המובחר) – ייתכן שבוזה יודו חכמים לרבי יהודה שפטור.

ואם נתרגם את דבריו להלכה – אפשר לומר שאפילו שלא נלמד כהרי"ף (לפסוק כרבי יהודה, אלא נדבוק בהלכה הפוסקת כרבנן), לפי חת"ס סופר מבואר שכל מה שנפסק בשולחן ערוך כרבנן, זה דווקא כאשר יש מצווה מן המובחר (כלומר שהיתה אפשרות להדליק בפנים, אלא שהחנווני רוצה להדר ולהדליק בחוץ), בזה קבעו רבנן שהחנווני חייב, שכן לא מוטל עליו להדר במצוות על חשבון נזקי הציבור. אבל במקרה שההנחה ברשות הרבים היא מעיקר הדין – יודו רבנן לרבי יהודה שמניח הנר יפטור בנזקיו.

יא

ד פ י - ע י ו ן

וא"כ אם נשליך את דבריו לענייננו – א"כ במקרה שהיה הכרח לראובן לבנות את סוכתו במקום שבנה (למשל אם אין מקום אחר, מוגן יותר, שיש בו עדיין פרסומא ניסא) – ייתכן שלפי החת"ם סופר שייך להשוות לנר חנוכה, וכמו שבנר חנוכה כשיש הכרח להדליק במקום זה – מודים כולם שהמדליק פטור בנזקי הנר, כך נשווה לענייננו ונפטור את ראובן מתשלום נזיקין.

רשב"א: כשאין פירסומא ניסא – חייב

ולצד שני – הרשב"א (למסכת בבא קמא דף ס"ב:) כותב דברים מפורשים על נזקי סוכה, ולדבריו – אפילו רבי יהודה שפוטר בנר חנוכה – בסוכה יחמיר ויחייב.

והכלל שמייסד הרשב"א הוא שלא כל מוציא ברשות מצווה פטור, אלא החילוק הוא כדלקמן:

- **דווקא בנר חנוכה** יש מצווה להוציא לרשות הרבים משום **פירסומי ניסא**, ולכן מסתמא **דווקא מטעם זה** פטר רבי יהודה את מדליק הנר מדיני נזיקין.
- **אבל בסוכה** – שדיניה אינם מחמת פירסומא ניסא – ניתן לעשותה **בכל מקום אחר**, ולא דווקא בפתח רשות הרבים (ויש לחילוק זה סימוכין **בערוך לנר**, שכתב בסוגיית הסוכה שבספינה, שאפשר שלא רק רבי עקיבא עשה סוכה, אלא גם רבן גמליאל עשה סוכה באותה ספינה, אלא **שעשאה בירכתי הספינה במקום שאין הרוח שולטת**, ואילו רבי עקיבא עשאה בראש הספינה). ואם בכל זאת עשה סוכתו ברשות הרבים – מתחייב גם לפי רבי יהודה.

ואפשר להקשות, שיש אומרים **שגם בסוכה יש פירסומא ניסא** (נושא פרסומא ניסא בסוכה מופיע באחרונים, והרוצה להוסיף ידע בזה יעיין **בחכמת שלמה** (תחילת סימן תרכ"ה) להעדיף סוכה על לולב משום פירסומא ניסא בסוכה, **בעמק סוכות** (סוכה דף כ"ה). שהראה בטורי **אבן** (מגילה דף ד.) ששייך לחייב נשים בסוכה מטעם פירסומא ניסא, וכן נרמז הדבר **בתוספות** (במסכת סוכה דף מ"ו. ד"ה הרואה ובמסכת פסחים דף ק"ח:), יעוין שם, והמקור העיקרי לכך הוא מהתורה "למען יידעו דורותיכם כי בסוכה הושבתי את בני ישראל", ואין כאן המקום להאריך), א"כ לפי שיטות אלו – אם הפטור מנזיקין בנר חנוכה הוא מחמת הפירסומא ניסא – א"כ יש סיבה להקל ולהיפטר גם בנזקי סוכה.

ד פ י - ע י ו ן

יב

אלא נראה שלא קשיא מידי, כיוון שאינו דומה ה"פרסומא ניסא" של הסוכה לזה של נר חנוכה. שכן:

- דווקא בנר חנוכה כל הפירסום הוא שרואים את הנר מבחוץ, ולכן יש לפרסמו על פתח רשות הרבים.
- אבל בסוכה – פירסום הנס הוא מצד "למען יידעו דורותיכם", שהיושב בסוכה מבפנים צריך לדעת שהקב"ה עטף אותנו בענני כבוד, ולטעם זה – אין זה משנה היכן הסוכה ממוקמת.

חסדי דוד: אפשרות לשמור בזמן קצר

ובספר חסדי דוד (על התוספתא, בבא קמא פרק ו הלכה יג) כתב להקל בסוכה לעומת נר חנוכה (דהיינו: שגם חכמים המחייבים בנר חנוכה יודו לרבי יהודה שבסוכה פטור), מהסיבה הבאה:

- בנר חנוכה – כל הסיבה לפי רבנן לחייב את המזיק, הגם שחז"ל הטילו עליו את המצווה ואת מיקומה – הוא מפני ששמירה של חצי שעה אינה כל כך בעייתית, ובזמן כ"כ קצר יכול המזיק לשמור על הנר שלא יזיק.
- אבל בסוכה – המציאות היא שצריך לשמור שבעה ימים ו-24 שעות בכל יום – בזה קשה להטיל את השמירה על המזיק, ולכן צריך הניזק להיזהר שלא יוזק.

ובענייננו (סוכה שהזיקה ברשות הרבים) – לפי החסדי דוד יש מקום לפטור את ראובן על נזקי סוכתו, שכן סיבת החיוב בנר חנוכה לפי חכמים הוא בגלל יכולת המדליק לשמור על הנר שלא יזיק, אבל בנזקי סוכה – מודים חכמים לרבי יהודה שפטור.

לפטור מנזק כאשר השני יכול להיזהר

- ובאופן אחר – יש שבנו מהלך מחודש, ונתבונן במהלך זה בנקודות הבאות:
 - בגמרא (במסכת בבא קמא דף ל"ב.): איסי בן יהודה אומר – רץ חייב מפני שהוא משונה (כלומר: אדם שרץ ברשות הרבים, ונתקל באדם אחר שהיה מהלך שם והזיקו – חייב המזיק, מפני ריצה ברשות הרבים היא משונה, לפי שאין דרך בני אדם לרוץ שם). ומודה איסי בן יהודה בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני

ד פ י - ע י ו ן

שרץ ברשות (דהיינו בשעה זו אין זו חריגה לרוץ, כיוון שהכל רצים להספיק ולהכין צוריהם לכבוד שבת).

• **וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך** (בסימן שע"ח-ח): היה אחד רץ ואחד מהלך, והוזק המהלך ברץ – חייב, מפני שרץ שלא ברשות. במה דברים אמורים – בחול. אבל בערב שבת בין השמשות פטור, מפני שרץ ברשות.

• ובהגהות אשר"י (במסכת בבא קמא פרק ג אות י"א ברא"ש) הוסיף, שכבר מערב שבת בחצות נקרא שרץ ברשות.

• **ובים של שלמה** (בבא קמא ג-ג) באר, שהכתוב "מחצות" זה בסתמא (שכך היא הרגילות), אבל אם ידוע שרץ לכבוד שבת – אפילו במשך כל השבוע יהיה פטור.

• ויש לדון לגבי האדם שרץ לדבר מצווה בזמן שאינו ערב שבת בין השמשות – היאך יתקיימו דברי ההלכה "אם ידוע שרץ לכבוד שבת" – האם צריך להודיע שרץ מחמת מצווה, כדי שיזהרו האחרים, כמו שבבין השמשות יודעים האחרים להיזהר, בגלל שבזמן זה שכיחים אנשים רצים. או דלמא אפילו אם אינו מודיע – ג"כ פטור.

• **ודיון זה שייך מאד** גם בנושא שבענייננו: כמו שאדם רץ מחמת מצווה – החיוב להיזהר עובר לצד השני – כך גם נר חנוכה הוא מזיק שניתן להיזהר ממנו, ולכן אפשר להטיל על הניזק להיזהר בימי החנוכה. אבל סוכה אינו דבר שנראה מסוכן שיש להיזהר ממנו, ולכן הכל מודים ש

ולפי זה – בענייננו (לגבי הסוכה שנפלה והזיקה) – נדרש לשמור על הסוכה שלא תזיק (לפי המפרשים שלומדים שיש חיוב להזהיר את המועמדים להיות ניזוקים), ומאחר שראובן לא עשה כן – הדין הוא לחייבו על נזקי הסוכה.

אלא שיש גם צד שני אפשרי, כדלקמן:

• **בנר חנוכה** – דין המדליק שהזיק ויש שאלה אם לחייבו או לפוטרו – הוא דין ברשות הרבים, ואחריות המדליק היא כלפי בני רשות הרבים, ודווקא כאן חייבו את המדליק להיזהר.

ד פ י - ע י ו ן

י

- **ולכן גם בסוכה** – אפשר להבין את דינם של רבנן לחייב, שכן בני רשות הרבים אינם מודעים לסכנה מחמת המבנה החדש שנוסף כאן, ולכן הכריעו רבנן לחייב את המזיק.
- **אבל בסוכה שנבנתה בחצר השותפים** – כשדרכו של שותף לראות שהשתנה משהו בחצירו (כגון המקרה שבענייננו, שלפתע נוספה סוכה בחצר המשותפת) – ייתכן לחלק ולומר **שאין מוטל על הניזק להיזהר**, ואולי זו סיבה לפטור את המזיק בניזיקין.
- **ואם כנים הדברים** – הרי אין כאן חילוק בין סוכה לבין נר חנוכה, אלא חילוק בין רשות הרבים לחצר השותפים (הן בנר חנוכה והן בסוכה).

ובשורה התחתונה – נראה שאי אפשר לחייב את ראובן על נזקי סוכתו, שכן יש כמה סיבות לפטור את ראובן מתשלום (שאינן אפשרות לבנות במקום אחר, שאין אפשרות לשמור על סוכה שלא תזיק, שיש אפשרות לשותפים האחרים להישמר וכו'), ויכול לומר "קיים ליי" כשיטות אלו.

סיכום ומסקנות

סיכום

- ראובן בנה סוכה בראש הספינה, ונפלה ברוח מצויה שבים והזיקה את שמעון. האם ראובן חייב בניזקין? ונאמרו בזה הנושאים הבאים:
- **העושה סוכתו בראש הספינה – כשירה**, זו שיטת רבי עקיבא, החולקת על רבן גמליאל שפוסל. והגמרא מעמידה את המחלוקת במקום שהסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, אבל אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים (שרבן גמליאל פסל ורבי עקיבא הכשיר). ונפסק להלכה שסוכה זו כשירה (המילה "כשירה" או "פסולה" הכוונה לזמן שלפני הנפילה בפועל, ולאחר שהסוכה עפה בוודאי שאיננה כשירה).
- **בעיה דומה** היתה בעיר ביתר, השוכנת במקום גבוה, וכן תמיד השאלה היא בחילוקים בין רוח מצויה בעמק לעומת ההר, בין ראש הגג לבין קומת הקרקע, בין קומות נמוכות לקומות גבוהות, בין חורף לקיץ וכיוצא ב"ו (יש סיבות להשוות או לחלק בין דוגנו לשאלות אלו, כמפורט בפנים).
- **וכן לגבי מחיצות** הנדות ברוח מצויה (ופסולות), אבל בתוך הבית אינן נעות כלל, שיש בזה מחלוקת באחרונים (כמפורט בפנים).

ד פ י - ע י ו ן

- **ובעניין נזיקין** – לא מצאנו חילוקים בין רוחות מצויות כאן או במקומות אחרים, **והכל הולך לפי מקום הנזק.**
- **הביאור בכך** הוא שבסוכה התורה קבעה **דגם של סוכה כשירה**, ללא תלות במקומה, ובנזיקין – הכל הולך אחר **שמירה בפועל.**
- **בנר חנוכה** יש מחלוקת תנאים (רבי יהודה ורבנן) אם לפטור בנזיקין, והשאלה היא אם ניתן ללמוד משם לדון שבענייננו.
- **שורש המחלוקת** הוא מהי רמת ההיתר להדליק ברשות הרבים: האם כשן ורגל ברשות הרבים (שמתיר לעשות ופטר מתשלום) או כפותקין **ביבותיהן לרשות הרבים** (שמתיר לעשות ומחייב בתשלום).
- לפי החת"ם **סופר** – המחלוקת היא רק **במצווה מן המובחר**, וכאשר יש הכרח כולם מודים שפטור, וא"כ גם בסוכה ע"ג ספינה **אם יש הכרח – נפטור את המזיק.**
- לפי **הרשב"א** – הפטור הוא בגלל שהמצווה היא לפרסם את הנס דווקא ברשות הרבים, ולכן רבי יהודה פטר, אבל במקום שאין הכרח דווקא במקום זה – **לא פטרו חז"ל את המזיק.**
- לפי **חסדי דוד** – יש סיבה **לפטור בסוכה יותר מנר חנוכה**, שכן נר חנוכה מצוותו קצרה **וניתן לשמור שלא יזיק**, אבל נר חנוכה – מצוותו שבעה ימים רצופים, **ולא שייך לשמור.**
- יש לדון **ביכולת הציבור להיזהר** בנר חנוכה ובסוכה, ומאחר שאי אפשר להיזהר בסוכה – חוזר החיוב לבעליו.
- **וכן לגבי חצר השותפים** – יש סברה לומר ששותפים שמים לב למבנה חדש שהוקם במחיצתם ויכולים להיזהר, ולפיכך ניתן **לפטור את בעלי הסוכה מנזיקין.**
- **ובשורה התחתונה** – נראה שאי אפשר לחייב את ראובן על נזקי סוכתו, שכן יש כמה סיבות לפטור את ראובן מתשלום (שאין אפשרות לבנות במקום אחר, שאין אפשרות לשמור על סוכה שלא תזיק, שיש אפשרות לשותפים האחרים להישמר וכו'), ויכול לומר "קים לי" כשיטות אלו.